

Psychodiagnostická činnost v jednotlivých oblastech psychologie

Mojmír Svoboda

Psychologický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

Úvod

K základním činnostem psychologů patří psychodiagnostická činnost. Její teoretická výuka i získávání praktických dovedností tvoří imanentní součást výuky psychologie na univerzitách. Nejde jen o samotnou psychodiagnostiku, ale i o seznámení s metodologií, psychometrikou a dalšími příbuznými disciplinami. Psychodiagnostika patří k povinným předmětům, je i součástí státních závěrečných zkoušek.

S psychodiagnostickými metodami se ve větší či menší míře setkává majoritní část psychologů. Většina postgraduálního vzdělávání obsahuje i prohlubování výuky psychodiagnostiky, která bývá i zkoušena např. při získávání atestací, licencí či jiných oprávnění.

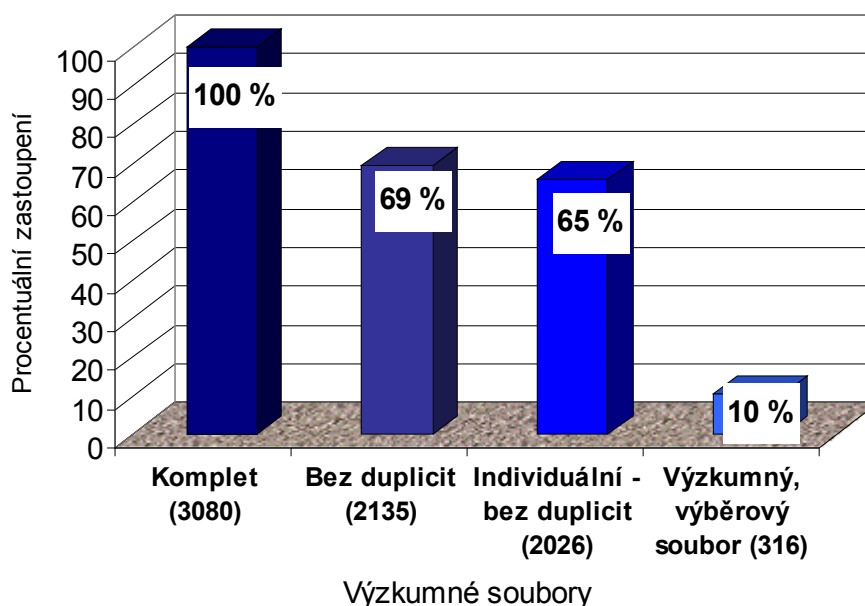
Stav psychodiagnostiky v České republice je nutně ovlivňován minulými desetiletími. Šlo o vlivy politické, které vedly k potlačování psychodiagnostické činnosti. Zdroj lze hledat již v usnesení sovětského komunistického politbyra „O pedologických úchylnkách“ z roku 1936, které potlačilo rozvoj a exploataci psychologie na mnoho let i v našich zemích, a to hlavně v poválečné době. Avšak ani v období, které následovalo, psychodiagnostika u nás nerozkvétala – hlavně pro nedostatek kvalitních měřících nástrojů.

Tuto ne příliš utěšenou situaci reflektují časté povzdechy psychologů, dosud však nikdy nebyl učiněn pokus zmapovat skutečný stav věci v takovéto šíři. Domníváme se, že cesta k nápravě (tzn. dát do rukou psychologům vhodné a kvalitní měřící nástroje) spočívá v první řadě ve zjištění skutečného stavu vybavení psychologů psychodiagnostickými pomůckami.

Výše uvedené skutečnosti nás vedly k vypracování projektu, snažícího se získat obraz o současné psychodiagnostice v českých zemích, o tom, které metody se používají a s jakými zkušenostmi. Šlo o to, zda používané metody jsou dobře psychometricky vybaveny, zda nepotřebují inovaci. Zajímalo nás rovněž, které metody chybějí a které by bylo třeba přivést na naši diagnostickou scénu.

Šlo o rozsáhlý výzkum, který si kladl za cíl získat relevantní informace i od reprezentativního vzorku českých psychologů. V první fázi výzkumu bylo shromážděno 3100 jmen osob, deklarovaných jako psychologové. Po vyřazení multiplicitních údajů jsme dospěli k databázi 2026 psychologů (viz Graf 1). Kromě věcných kritérií jsme sledovali i kritéria regionální, oborově zaměřená, zajímala nás i fakulta, kterou respondenti absolvovali a také délka jejich praxe. Do výzkumu bylo zapojeno více než čtyřicet tazatelů v celé republice.

Poučení zkušenostmi z několika písemných anket a hlavně z minimální návratnosti údajů, volili jsme osobní kontakt, kdy vybrané pracovníky navštívili osobně naši tazatelé a vyplňovali s nimi dotazník o jejich psychodiagnostické práci. Velký počet získaných dat jsme zpracovali několika různými způsoby a varieta výsledků je tak velmi široká.

Graf 1: Rozložení dat v jednotlivých výzkumných souborech

V rámci této přednášky předkládáme odborné veřejnosti pouze dílčí výsledky našeho výzkumu realizovaného v rámci grantového projektu financovaného Grantovou agenturou České republiky pod č. GAČR 406/01/1076. Podrobněji se s výsledky výzkumu mohou zájemci seznámit v knize *Aplikovaná psychodiagnostika v České republice* (Svoboda, Řehan et al., 2004), případně na webových stránkách (<http://www.phil.muni.cz/psych/grant/>).

Popis zkoumaného souboru

Z celkového počtu 2026 psychologů bylo 607 mužů a 1419 žen. Na základě kvótního výběru bylo vybráno celkem 316 psychologů a psycholožek, reprezentujících celou psychologickou populaci (resp. tu její část, kterou se nám podařilo „vystopovat“).

Rozložení zkoumaných osob podle věku bylo následující: průměrný věk byl 44.5 se směrodatnou odchylkou 11.0, nejnižší věk 22 let, nejvyšší 76 let.

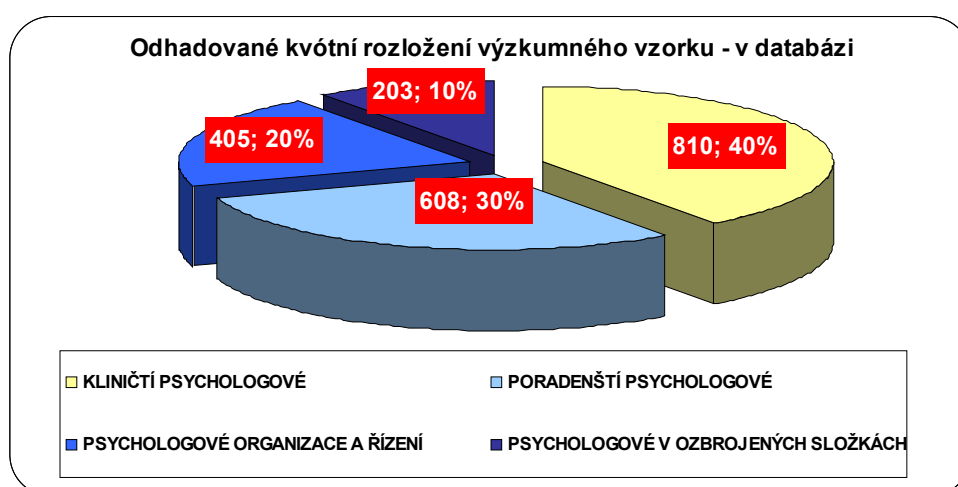
Počet psychologů z kvótního výběru v jednotlivých regionech odpovídá demografickému rozložení celé psychologické populace v daném regionu.

Jeden z posledních údajů v dotazníku, orientovaný na osoby respondentů, se týkal *oblasti, v níž provádějí diagnostickou práci*. Rozložení získaných dat uvádí následující tabulka (Tabulka 1) (někteří respondenti uvedli více oblastí, proto součet přesahuje 316).

Tabulka 1: Oblast diagnostické práce

	počet	%
klinická psychologie	138	43.7
poradenská psychologie	110	34.8
manažerská psychologie	46	14.6
psychologie v ozbrojených složkách	32	10.1
celkem	326	100.0

Při kompletaci databáze nebylo možno přesně přiřadit každému jednotlivci jeho profesní orientaci v rámci psychologické praxe. Aproximativně – i na podkladě informací od tazatelů – však lze říci, že profesní zaměření psychologů bylo v poměru 4 : 3 : 2 : 1 v pořadí kliničtí : poradenští : manažerští : „ozbrojení“ psychologové (tzn. působící v armádě, policii, vězeňské službě). I zpětné statistické posouzení potvrdilo takovéto rozložení psychologů podle profesní orientace. Zastoupení jednotlivých profesních skupin znázorňuje Graf 2.

Graf 2: Poměrné zastoupení jednotlivých profesních skupin psychologů

Složení výzkumného souboru z hlediska *pohlaví* respondentů uvádí tabulka 2:

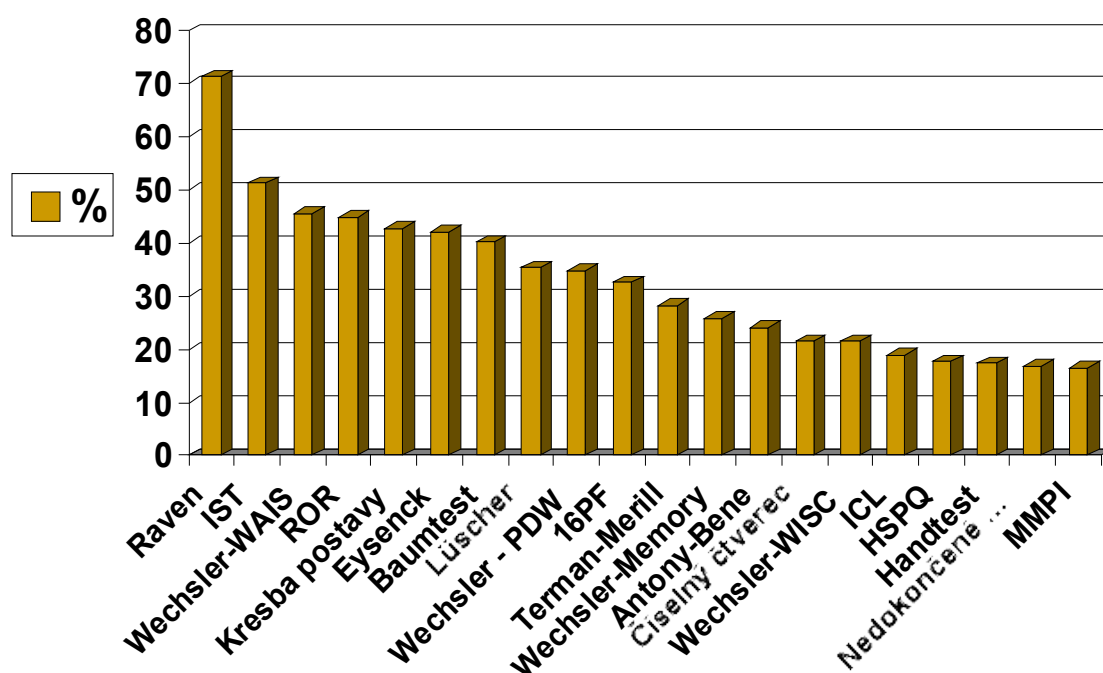
Tabulka 2: Složení výzkumného souboru z hlediska pohlaví respondentů

	počet	%
ženy	221	69.6
muži	95	30.1
celkem	316	100.0

Nejpoužívanější metody

Níže uvedená data přináší přehled psychodiagnostických metod, které jsou nejčastěji používány českými psychology. Po prezentaci výsledků získaných u 316 respondentů tvořících celý výzkumný soubor (viz Graf 3) uvádíme i výsledky získané v jednotlivých námi sledovaných profesních skupinách (Grafy 4–7).

Graf 3: Nejpoužívanější metody – všichni respondenti

Je více než zřetelné, že největší počet diagnostické práce (v souboru všech respondentů) se týká měření inteligence; na prvních třech místech se bezkonkurenčně umístily testy inteligence, a to Raven (jehož použití uvádí více než 70 % respondentů), IST (51 %) a WAIS (46 %). Na čtvrtém místě je ROR. Polovina respondentů uvádí použití Rorschachova testu (tedy první „neintelektový“): je univerzální, má široký záběr, poskytuje informace o celé osobnosti i o jejich jednotlivých strukturách. Na dalším místě (43 %) je další projektivní test – Kresba postavy. Na šestém místě (42 %) je první dotazník – některý z Eysenckových dotazníků (nebyly rozlišeny jednotlivé varianty), používané pro dobré psychometrické zázemí, ale i pro stručnost a snadné vyhodnocení. Je následován dalšími dvěma projektivními testy: Kochovým Baumtestem a Lüscherovým testem. Pražský dětský Wechsler je na devátém místě a první desítku uzavírá 16 faktorový Cattellův dotazník (33 %). To je zajímavá první desítku metod: čtyři inteligenční testy, čtyři projektivní metody a dva dotazníky.

Druhou desítku zahajuje dětský inteligenční test Terman – Merillové (28 %), dále paměťový test Wechsler – Memory (28 %). Z lůna dětských psychologů pochází časté jmenování testu

interpersonálních vztahů Antony-Beneové (jedna čtvrtina dotazovaných. Dále jsou jmenovány testy výkonové (Číselný čtverec, testující percepce a kognitivní schopnosti), dětský Wechsler WISC (proč nejsou sloučeny PDW a WISC viz v kapitole 3.3), dále dotazník interpersonálních vztahů pro dospělé ICL, Cattellův dotazník pro adolescenty HSPQ, dva projektivní testy (Handtest a Nedokončené věty) a první dvacítku zakončuje rozsáhlý MMPI (uvedený 16,5 % respondentů; je percipován jako příliš dlouhý, s pracným hodnocením, což je dáno malým rozšířením počítačové formy; používají jej spíše klinici).

Ve třetí desítku jsou metody vyskytující se v rozmezí mezi 15 až 10 %. Zde je několik specializovaných testů užšího zaměření, např. testy pro školáky – Test laterality, Zkouška čtení, Test školní zralosti Jiráňka – Kerna. Dále několik osobnostních dotazníků: Freiburský osobnostní dotazník, Mikšíkův IHAVEZ, zjišťující psychickou odolnost a odhalující strukturu osobnostních proměnných a dotazník interpersonální orientace FIRO. Poměrně nízko je umístěn Bourdonův test, dále je zde Beckova škála deprese (13 %). Na 30. místě je jmenován Bentonův test, který je orientován na diagnostiku vizuální retence a organického poškození.

V celém souboru jsou nejvíce zastoupeny inteligenční testy a výkonové testy obecně, dále projektivní metody, teprve potom se objevují dotazníky (projevuje se asi větší počet kliniků v celém souboru). Nejčastěji jsou uváděny testy postihující celou šíři intelektu či osobnosti, s výjimkou Ravenových matic (jednoduchost, rychlost, stručná orientace testátora). Jsou používány i tzv. „velké“, vícerozměrné dotazníky (Cattellův 16 PF, Learyho ICL, MMPI). Eysenckovy dotazníky jsou sice krátké, ale též vícerozměrné (2 – 3 dimenze + L skó r). Z testů zjišťujících speciální schopnosti jsou uváděny hlavně dětské, související se školním výkonem. Specifické testy organicity jsou uvedeny v 11 % (a to klinickými psychology, ostatní psychologové organicitu obvykle nedagnostikují).

Preiss ve výzkumu publikovaném v roce 1999 uvádí první desítku užívaných metod¹: Baumtest, PDW, Doplnování vět, Kresba rodiny, Raven pro dospělé, Amthauerův T-S-I, Cattell 16 PF, Číselný čtverec, Lüscherův test, WAIS - R. Zavádí ještě další kritérium pro hodnocení metod a to, jak si test respondenti cení. Zde získal následující pořadí: Rorschach, Kresba postavy, PDW, Kresba rodiny, Halstead-Reitanova neuropsychologická baterie, WAIS - R, T-S-I, MMPI, Test čtení, Baumtest, Doplnování vět, Antony-Bene, Wechsler - Memory, Gesellův test a Test verbální fluence. Preiss konstatuje, že „cenění si“ neznamená širší užívání testu.

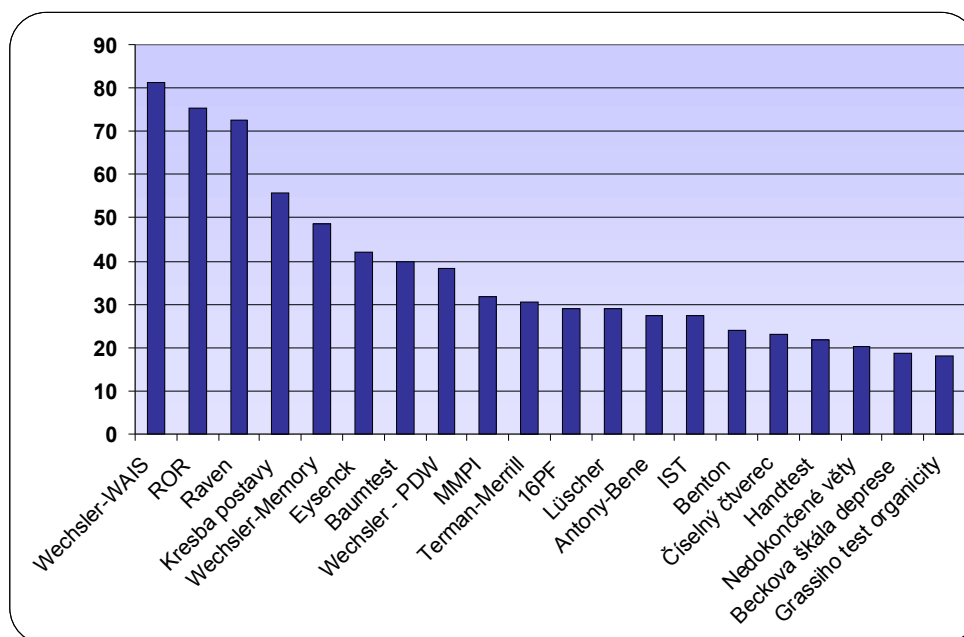
V následujících grafech jsou zachyceny výsledky získané v jednotlivých námi sledovaných profesních skupinách (Grafy 4–7).

U klinických psychologů (viz Graf 4) opět dominuje diagnostika inteligence, tentokrát jsou to komplexnější Wechslerovy testy (81 %), poněvčas WAIS (lze očekávat v budoucnu větší zastoupení WAIS III, který je již vydán v českém překladu). Tři čtvrtiny klinických psychologů používá ROR, který jim poskytuje širokou sondu do struktury osobnosti a je exploatován i pro diferenciální diagnostiku. Třetí místo Ravenova testu nasvědčuje jeho oblíbě jako depistážního testu i na tomto poli psychologické praxe. Dále je uvedena projektivní Kresba lidské postavy (podávající celkový obraz osobnosti) a paměťový Wechsler W – M (zmiňuje jej téměř polovina respondentů). Další pořadí je podobné celkovému vzorku: Eysenck, Baumtest, výše než v celém souboru lze

¹ Preiss předložil respondentům 82 testy, které si sám vybral (na základě Svobodovy Psychologické diagnostiky dospělých, Řičanovy dětské klinické psychologie, katalogu podniku Psychodiagnostika a vlastní osobní úvahy). Ke zpracování se mu vrátilo 108 dotazníků z 1500 rozeslaných.

zaznamenat MMPI (32 %), teprve za ním jsou situovány test dětské inteligence Terman – Merillové a Cattellův 16 PF (29 %). Odsunutí Lüscherova barvového testu (29 %), může vyjadřovat menší důvěru, i když je pořád ještě dost vysoká. Zajímavá je relativně menší administrace Freiburského osobnostního testu FPI (15,9 %).

Graf 4: Nejpoužívanější metody– kliničtí psychologové

Intrafamilární vztahy interesují klinické psychology, avšak spíše než dotazníky používají semiprojektivní test Antony-Bene (28 %). Test, vycházející z Learyho teorie ICL, používá necelá pětina respondentů. Amthauerův IST není tak často používaný pro diagnostiku inteligence (28 %), blíží se mu použití Číselného čtverce (23 %), který je vhodný pro volbu povolání, výkon v něm je ovlivňován i úrovní obecné inteligence a prostorovou představivostí. Nedokončené věty používá pětina dotázaných.

Celkový trend je podobný jako u celého souboru. Kromě diagnostiky deprese (Beckova škála deprese u 18,8 % respondentů) se nesetkáváme s jinými specializovanými metodami sloužícími k odhalování jiných patologických entit. Organicita zajímá kliniky více: Bentonův test administruje 24 % a Grassiho test organicity 18,1 % psychologů. Poměrně málo snímán je Test kreslení dráhy (11 %). Rovněž jsou málo používány další testy organicity: Weidlichové DCS, Test Benderové aj. Matějčkův dětský Test obkreslování (měřící senzomotoriku, mozkové poškození) zaujímá 17. místo. Objevují se i Kohsovy kostky (10 %), neverbální test inteligence, používaný nejen pro děti, ale i pro dospělé s neznalostí češtiny nebo fatickými poruchami (cizinci, málo inteligentní dospělí apod.).

V pásmu 13 – 10 % se vyskytují i úžeji zaměřené testy: Zkouška čtení, Zkouška laterality. Dále jsou uvedeny dotazníky ADOR (12 %; adolescent vypovídá o rodičích), FIRO (testující interpersonální chování – 11 %).

V odpovědích nebyly uvedeny 8SQ, CAQ a jiné moderní, vesměs značně nové metody, které již existují v české mutaci. Psychologové buď ještě nezaznamenali jejich existenci na trhu, nebo jim brání v jejich exploataci konzervatismus.

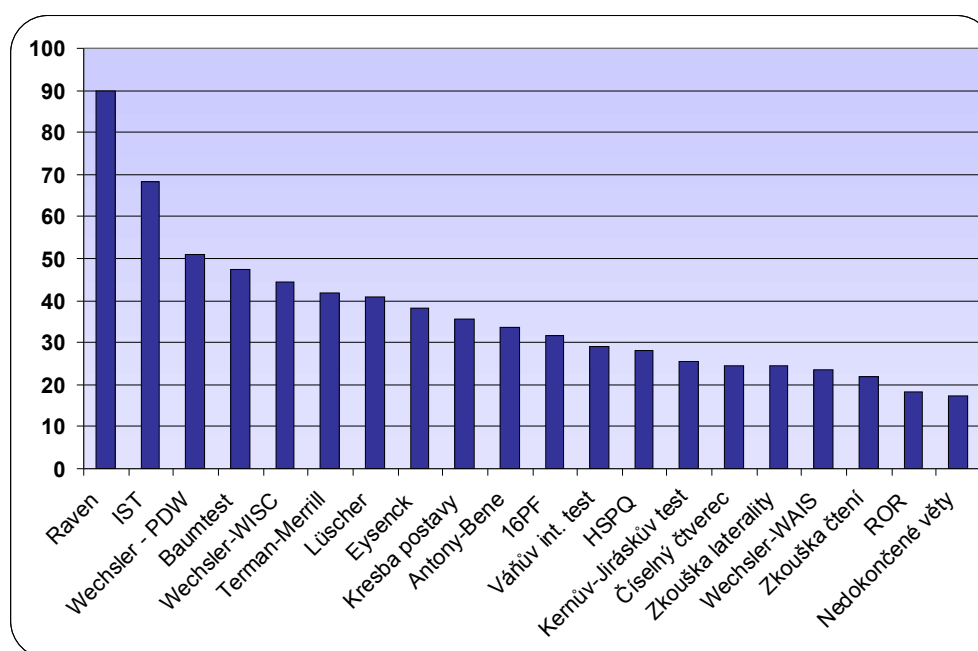
Shrneme-li odpovědi klinických psychologů zjišťujeme, že klinici používají komplexní testy, s bohatou vnitřní strukturou, hodně metod projektivních, „velké“ dotazníky s mnoha škálami. Testují paměť a organicitu. Čtyři testy uvádějí ve více než polovině případů: dvakrát jsou to testy inteligence (WAIS, Ravenovy matrice), dvakrát projektivní metody (ROR, Kresba postavy). Tutéž hranici téměř dosahuje i Wechsler-Memory (kliničtí psychologové jsou často dotazováni na úroveň paměti klienta). Zatím nejde o test Wechsler-Memory III, který je sice dokonalejší, ale delší a drahý. Potom je jmenována trojice metod, a to Eysenckovy dotazníky, Baumtest, PDW. První desítku uzavírají MMPI (32 %) a Cattellův 16 PF.

Nováková a Říčan (1978) prošli psychologické nálezy 176 pacientů jedné psychiatrické léčebny. Konstatovali, že u 89 % bylo použito Rorschachova testu, u 86 % inteligenčního testu Wechsler-Bellevue a u poloviny pacientů testu MMPI. Tato klasická triáda jednoznačně dominovala coby psychodiagnostická pomůcka klinických psychologů. Na dalších místech se již se značným odstupem objevuje Behn-Rorschach (tedy paralelní rorschachovská verze) u 13 % pacientů, paměťový Werchsler W-M u 11 % vyšetřovaných, Bentonův test, používaný k diagnostice organicity (10 %), dále Raven 7 %, stejně jako dotazník Mittenecker-Tomana a Cattellův 16 faktorový dotazník (oba u 7 % pacientů). Další metody jsou používány již u malého množství pacientů – pod 5% hladinu: TAT 3 %, Lüscherův test 3 %, Cornell – index 3 %. Minimálně jsou uváděny dotazníky MAS, EPI a Woodworth-Mathews.

Titíž autoři si všimají i nejčastější kombinace použitých testů:

triáda Wechsler – Rorschach – MMPI u 44 % pacientů, diáda Wechsler – Rorschach u 33 % pacientů a dvojice Rorschach – MMPI u 5 %.

Graf 5: Nejpoužívanější metody – poradenští psychologové

V první šestici preferencí **poradenských psychologů** (viz Graf 5) je pět inteligenčních testů. Dominuje Ravenův test (nezjištěno jaká forma, zde půjde nejspíše o Standardní matrice a potom o Barevné matrice pro děti), pro starší děti, adolescenty a zejména pro poradenství pro volbu povolání se používá IST. Z osobnostních testů stojí v popředí projektivní Baumtest (kreslení jako královská cesta do dětské psychiky). Dále se setkáváme s dětským Wechslerovým testem a s inovacemi klasického inteligenčního testu Termana-Merillové. Do první desítky pak ještě patří dva projektivní testy (Lüscher, Kresba postavy), jeden semiprojektivní test (Antony-Bene) a Eysenckovy dotazníky. Pro děti nejsou dotazníky příliš vhodné, jejich vypovídací je malá.

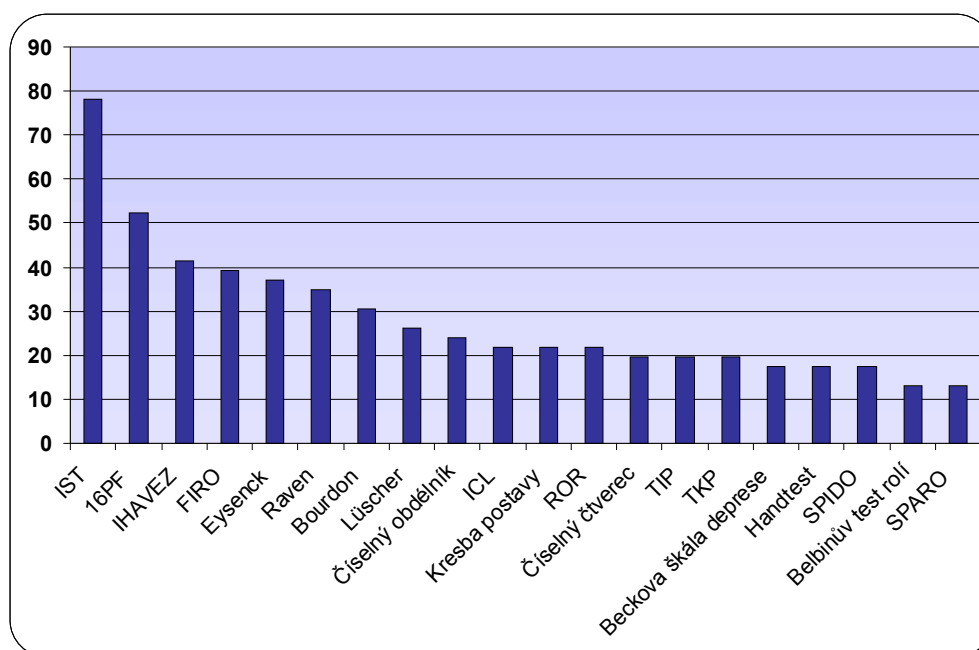
Obliba používání Lüscherova barvového testu může překvapit. Většinou jde o krátkou kartičkovou formu, kterou vypracoval Scott a kterou u nás zpopularizoval mezi psychology Dvořáček. Je to rychlé, pro klienta málo průhledné testování a psycholog má dojem, že se dozví rychle a s malou energií mnohá hluboká data.

V druhé desítkce jsou testy inteligence (oblíbený Váňův test, WAIS administrovaný u adolescentů, specializované testy schopností: školní zralost, lateralita, kognice). Z dotazníků Cattellův 16 PF. Ke konci druhé desítky se vyskytují dvě projektivní metody, a to ROR a Nedokončené věty.

Nejsou uvedeny Scénotest Stabsové, Welt-test Bühlerové a podobné testy, které nejsou u nás téměř používány. Například Scénotest lze sice v posledních letech koupit i s příručkou v českém jazyce v pražském Testcentru, avšak jeho cena může mnoho psychologů odradit. Mají též dojem příliš náročné administrace a vyhodnocování. Zkušeností je málo, podpora jejich používání pokulhává.

Kolem 15 % a pod tuto hodnotu jsou umístěny testy zaměřené k užší tématice, např. Tes obkreslování (16 % – diagnostika LMD, vývojová úroveň senzomotorických dovedností; použitelný od předškolního věku až k volbě povolání), Reverzní test (15 %) – zraková percepce, školní zralost, specifické poruchy učení, dětí s ADHD syndromem), CAE (13 % – barvový projektivní test – český, relativně nový, poněkud komplikovaný, s dlouhou administrací a vyhodnocováním). Nepříliš frekventované jsou klasické metody dětské diagnostiky Kresba rodiny a Projektivní interview (Michal) – obě 11 %.

Při souhrnném pohledu lze konstatovat, že nejvíce se projevuje potřeba hodnotit intelektové schopnosti a mentální vývoj. V prvních šesti testech je jich pět inteligenčních. Jen Baumtest na čtvrtém místě uvádí 47 % dotázaných. Dále je zmiňován Lüscherův test (děti rády pracují s barvami, test je krátký, udrží pozornost dítěte – u 41 %), potom opět klasická (Kresba postavy). Dále jsou uváděny postupy pro zjišťování specifické dětské problematiky, například školní zralosti, úrovně čtení, lateralitu. Kupodivu není uváděno mnoho metod zjišťujících rodinné vztahy (Antony – Bene 33 %, Kresba rodiny 11 %). Rorschachův test udává jen 18 % respondentů. Je více oblíbený u dětských kliniků než u poradenských psychologů.

Graf 6: Nejpoužívanější metody – manažerští psychologové

Jak již bylo zmíněno výše, manažerské a „ozbrojené“ psychology charakterizují podobné trendy, tvoří podskupinu, odlišující se od dvou výše popsanych profesních specializací.

Manažerští psychologové (viz Graf 6) dělají v dnešní době hlavně výběry a školení zaměstnanců (výuka stylu vedení, komunikace, asertivity, vytváření podnikové identity apod.). Jedná se spíše o personalistickou práci. Většinou mají privátní praxi, nebývají v zaměstnaneckém poměru. Někdy pracují u velkých firem, kde se podílejí na reklamě a marketingu. Jejich ochota sdělovat byla nejnižší z celého výběru. Setkali jsme se i s nedůvěrou a s obavami, že prozradí konkurenčním psychologům svoje „know-how“. To, co bývalo imanentní součástí psychologů práce před 1989 – inženýrská psychologie, bezpečnost práce, vliv fyzikálních a chemických faktorů na pracovišti – zmizelo z jejich oblastí působení.

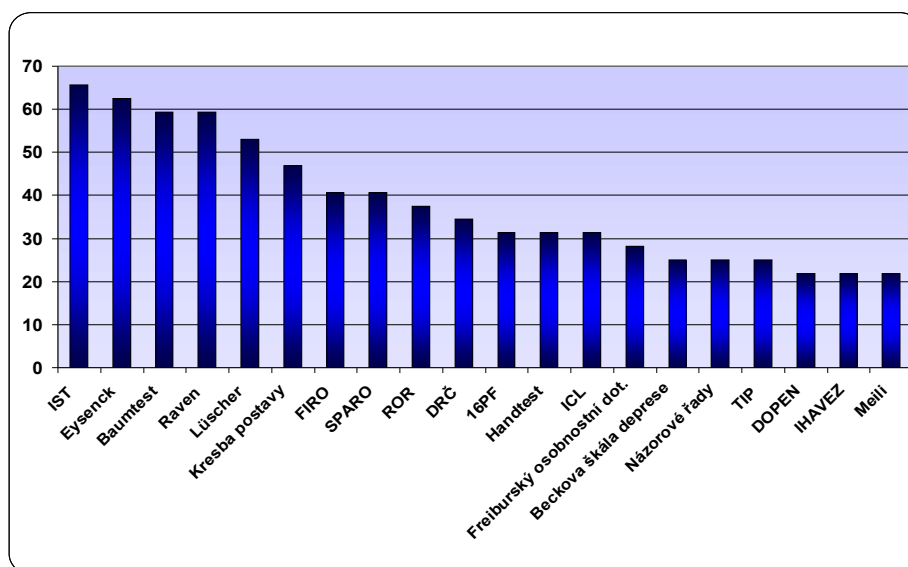
Uvedené okolnosti se odrážejí i v psychodiagnostickém instrumentariu. Výrazně dominuje Amthauerův inteligenční test IST (u 78 % dotázaných), evergreen všech výběrů. V konkursních řízeních a podobných situacích je opakované používání několika málo testů k neprospěchu věci. Setkali jsme se i s jedinci, kteří obešli dvacet konkursů a patnáctkrát byli testováni stejnými metodami. To již není testování intelektových a jiných schopností, ale procvičování paměti. Není třeba zdůrazňovat, že takové řízení ztrácí vypovídací hodnotu o kvalitách uchazečů.

Informace o osobnosti testovaných osob jsou v této profesní oblasti získávány nejčastěji dotazníky (objevují se na druhém až pátém místě). Jde o Cattellův 16 faktorový osobnostní dotazník (52 %), Mikšíkův IHAVEZ (užívají hlavně absolventi UK Praha – 41 %), dotazník interpersonálních vztahů FIRO (39 %), některý z Eysenckových dotazníků nebo ICL. Z výkonových testů je častý Bourdonův test (30 %) a Číselný obdélník (24 %), měřící kognitivní schopnosti. Na rozhraní první a druhé desítky testů se vyskytují první projektivní metody a to méně spolehlivé, ale rychlé a pro klienta atraktivní a pohodlný Lüscherův test (26 %), Kresba postavy (21 %), ROR (u 21 % psychologů).

Následují opět testy výkonové: Číselný čtverec, Test intelektového potenciálu, Test koncentrace pozornosti. Poslední skupinu (patnácté až dvacáté místo) tvoří Beckova škála deprese, projektivní diagnostika chování se vztahem k agresivitě – Hand test, dále Mikšíkovy osobnostní dotazníky SPIDO a SPARO, vesměs zaměřené na bazální psychickou integrovanost a autoregulační mechanismy osobnosti, subjektivní prožitky a stavy. Dnes tvoří řada těchto dotazníků systém nazývaný DIAROS – diagnostikování autoregulace osobnosti. Ke konci výčtu nejčastěji používaných diagnostických pomůcek se objevuje Belbinův test rolí.

Sumárně: dominují výkonové testy s důrazem na vyšetřování inteligence, jiných kognitivních schopností (pozornost, pracovní výkon), zvládnání interpersonální komunikace a zaujímání rolí. Jde tedy o akcentaci vybraných osobnostních charakteristik. Komplexní popis osobnosti není tak často vyžadován a nebývá hlavním smyslem psychodiagnostického vyšetřování.

Graf 7: Nejpoužívanější metody – psychologové v ozbrojených složkách

Psychologové v ozbrojených složkách (viz Graf 7) dělají jednak výběry (v tom se podobají manažerským psychologům) jednak řeší osobní problémy příslušníků ozbrojených složek, vojáků, policistů či vězňů. V této činnosti se jejich práce přibližuje poradenským nebo klinickým psychologům. To se odráží také ve volbě používaných metod.

Jako profesní skupina používají malý počet testů, tyto jsou však rovnoměrně zastoupeny. Buď se aplikované metody osvědčily, nebo jsou psychologům doporučeny jejich nadřízenými složkami, nebo jsou na metodických setkáních vedeni k jejich používání. Pět testů bylo použito více než padesáti procenty psychologů.

Nejčastěji (65%) je exploatován inteligenční test Amthauerův IST, těsně následován Eysenckovými dotazníky (zřejmě i forma DOPEN, obsahující škálu psychoticismu). Vysokou frekvenci administrace mají i Ravenovy matrice (téměř 60%), osobnostní projektivní testy Baumtest, Lüscherův test a Kresba postavy. I další projektivní metody ROR (37%), Handtest (31%) jsou často exploatovány. Psychologové vycházejí z přesvědčení, že je dobře preferovat projektivní testy s minimalizací zkreslení klientem v jeho vlastní prospěch.

Dotazníky FIRO, SPARO používá zhruba 40 % psychologů, dotazník ICL a Freiburský osobnostní inventář FPI a 16 PF kolem 30 % dotázaných.

Zajímavé je i, v jiných skupinách se nevyskytující, užívání DRČ – testu měřícího disjunktivní reakční čas, který lze považovat za ukazatele psychického tempa. Test zpracoval a upravil Vonkomer, původně vojenský psycholog silně angažovaný při tvorbě a adaptacích diagnostických pomůcek. DRČ může být exploatován ke speciálním účelům, např. ke zjišťování tréninku rychlé orientace, rozhodování nebo jako měřítka při transferu nácviku. Další méně používaný test inteligence jsou Názorové řady (opět Vonkomer v bratislavské Psychodiagnostice), známé původně pod názvem Dunajevského zkouška. Je zde významný prostorový faktor, test je orientován na zjišťování dynamické představivosti spojené s logickým usuzováním. Uvádí se, že je vhodný pro osoby se základním a středním vzděláním, nejcitlivější je ve skupině maturantů. Je použitelný pro aplikaci při výběru na vysokou školu. Používá se i nonverbální Řičanův Test intelektového potenciálu TIP. Jsou preferovány testy s manuály a domácími normami, testy vydané Psychodiagnostikou.

Kolem pětiny respondentů aplikuje osobnostní dotazníky DOPEN, IHAVEZ (který je orientován na diagnostiku psychické odolnosti vůči působení stresogenních vlivů a strukturu psychické variabilnosti osobnosti). Zajímavým je zjištění, že 11 % psychologů používá Meyersové-Briggsové dotazník, který u nás dosud oficiálně nebyl publikován.

Z patologických rysů je testována deprese. Nabízí se úvaha, zda Beckova škála je populární proto, že je dostupná, nebo že je deprese skutečně největším patickým problémem a je třeba ji diagnostikovat.

Závěr

Idea výzkumu vycházela z přesvědčení, že kvalitní psychologická diagnostika a uvážlivá volba diagnostického nástroje nemůže být prováděna bez přístupu k informacím o všech metodách, které jsou v daných podmínkách k dispozici. Takový přehled metod, podložený důkladným výzkumem, ale v našich podmínkách doposud chyběl.

Hlavním cílem výzkumu bylo zmapování používaných psychodiagnostických metod. Respondenti hodnotili, zda jsou k dispozici psychodiagnostické nástroje, umožňující dostatečně měřit požadované osobnostní charakteristiky. Mohli se vyjádřit nejen k jejich celkové úrovni, ale měli hodnotit úroveň jejich standardizace, manuálu, pomůcek, jejich normalizaci a podporu ze strany vydavatelů testů.

Další konkrétní výsledky jsou prezentovány i v příspěvku Pavla Humpolíčka (viz příspěvek v tomto sborníku), ve svém celku byly publikovány v závěrečné zprávě, která měla charakter samostatné monografie Aplikovaná psychodiagnostika v České republice (Svoboda, Řehan et al., 2004)²,

Toto sdělení mělo za cíl upozornit odbornou veřejnost na provedený rozsáhlý výzkum, který nemá obdoby v dosavadní historii české psychologie. Diagnostické nástroje používá ve své činnosti – ať výzkumné či rutinní – většina psychologů. Nástroje nemají vždy úroveň, zajišťující seriózní výsledky. Domníváme se, že reflexe současného stavu a potřeb či přání naší psychologické obce mohou pomoci zkvalitnit psychologickou práci i psychologické poznání.

Příspěvek vznikl s podporou grantového projektu číslo 406/01/1076 Grantové agentury České republiky.

² Případně jsou průběžně zveřejňovány na webových stránkách: (<http://www.phil.muni.cz/psych/grant/>).

Literatura:

Svoboda, M., Řehan, V., Vtípil, Z., Klimusová, H., Humpolíček, P., Urbánek, T., Kohoutek, T. (2004). *Aplikovaná psychodiagnostika v České republice*. Brno: M.S.D.

SVOBODA, Mojmír. Psychodiagnostická činnost v jednotlivých oblastech psychologie.

In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 12 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.